

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

ในการศึกษาการค้นคว้าแบบอิสระในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึง การจัดการมลพิษจากฟาร์มเลี้ยงสุกร โดยวิธีการแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ในพื้นที่ระดับตำบล โดยวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการมลพิษที่เกิดจากฟาร์มสุกรในระดับตำบล โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อศึกษา การวางแผน การปฏิบัติงาน การรับผลประโยชน์ และติดตามประเมินผลการจัดการมลพิษร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ และเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมลพิษจากฟาร์มสุกรในพื้นที่ การศึกษาครั้งนี้ได้อาศัยแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อนำไปศึกษาทำความเข้าใจถึงบริบทของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกรในพื้นที่ โดยพยายามมองปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างเชื่อมโยงในลักษณะองค์รวมจึงจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎี และแนวคิดต่าง ๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการศึกษา เช่น แนวคิดเกี่ยวกับมลพิษจากฟาร์มสุกร แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดกระบวนการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นวิธีการศึกษา และเพื่อที่จะให้ได้ ข้อมูลว่าตรงตามจุดประสงค์ จึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธีผสมผสานกันไป ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลในหมู่บ้านด้วยตนเองทั้งหมดตลอดระยะเวลาการศึกษา และจากการศึกษาครั้งนี้สรุปผลได้ดังนี้

รูปแบบการจัดการมลพิษที่เกิดจากฟาร์มสุกร ประกอบด้วย

1. การดำเนินกิจกรรมการจัดการมลพิษจากฟาร์มสุกร

การดำเนินกิจกรรมการจัดการมลพิษจากฟาร์มสุกรในหมู่บ้านสบสาหนองฟานมีลักษณะง่าย ๆ ขั้นตอนการบริหารการดำเนินกิจกรรมนี้อาจแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1.1 การริเริ่มต้นกิจกรรม มีการริเริ่มกันในส่วนของผู้นำที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านสบสาหนองฟาน และคณะกรรมการหมู่บ้านก่อน หลังจากนั้นผู้นำภายในชุมชนทำการติดต่อกับข้าราชการจากกรมการส่งเสริมการเกษตร โดยการปรึกษาหารือกำหนดแนวทางดำเนินกิจกรรมในหมู่บ้านหรือผู้รับผิดชอบกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกรในหมู่บ้าน ลักษณะการเริ่มต้นกิจกรรมมักปรากฏใน

รูปการปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการระหว่างผู้นำหรือปรึกษาอย่างเป็นทางการในคณะกรรมการหมู่บ้าน

1.2 การระดมความสนับสนุน แบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ ส่วนที่หนึ่ง การระดมความสนับสนุนจากประชาชนในชุมชนเพื่อความเห็นชอบ และช่วยเหลือกิจกรรมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญซึ่งผู้นำหมู่บ้านต้องดำเนินการเป็นขั้นแรก ในส่วนที่สอง การระดมทรัพยากรและการเงินนั้นอาศัยทีมวิทยากรกระบวนการ และชาวบ้านด้วยตนเองช่วยเผยแพร่ความคิดในการทำกิจกรรมการแก้ปัญหาหมลพิษจากฟาร์มสุกร เช่น เรียกเก็บเงินจากชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมการแก้ปัญหาหมลพิษจากฟาร์มสุกร จำนวนครอบครัวละ 400 บาท รวมทั้งขอความร่วมมือในการนำเครื่องมือที่จำเป็นต้องใช้ในกิจกรรมการแก้ปัญหาหมลพิษจากฟาร์มสุกรรวมทั้งขอความร่วมมือให้ชาวบ้านช่วยสละแรงงานในการติดตั้งท่อก๊าซเข้าไปยังหมู่บ้านและบ้านของประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการแก้ปัญหาหมลพิษจากฟาร์มสุกร

1.3 การบริหารกิจกรรมการแก้ปัญหาหมลพิษจากฟาร์มสุกร เป็นการดำเนินการในรูปกลุ่มแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือการดำเนินการเป็นกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ กับดำเนินการในรูปกลุ่มอย่างเป็นทางการ การดำเนินการเป็นกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการนั้นกระทำโดยมอบหมายให้คนกลุ่มหนึ่งรับหน้าที่ดำเนินการไป เช่น การมอบหมายให้มีกลุ่มทำหน้าที่การติดตั้งท่อก๊าซเข้าหมู่บ้าน รวมทั้งทำหน้าที่คอยปรับปรุงท่อที่เกิดความชำรุดเสียหาย ส่วนการดำเนินการในรูปกลุ่มอย่างเป็นทางการเป็นการดำเนินกิจกรรมในรูปคณะกรรมการ การดำเนินการจะใช้กับกิจกรรมการแก้ปัญหาหมลพิษจากฟาร์มสุกรในส่วนที่ต้องมีเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อดูแลเก็บเงินกับชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมรวมทั้งมีหน้าที่ทำบัญชีค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการติดตั้งท่อก๊าซ

2. การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการหมลพิษจากฟาร์มสุกร

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาหมลพิษจากฟาร์มสุกรในกรณีของบ้านสบสาหนองพานั้นมาจากผู้นำภายใน และบุคลากรจากภายนอกชุมชน โดยที่บุคลากรที่มาจากภายนอกหมู่บ้านได้แก่ เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด และเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมการเกษตรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะความคิดเห็น เสนอแนะกิจกรรม และโครงการการแก้ปัญหาหมลพิษโดยระบบชีวภาพ รวมทั้งเป็นผู้ให้ความรู้ทางวิชาการแก่ผู้นำภายในชุมชนเท่านั้น ในส่วนของผู้นำภายในชุมชนทำการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการดำเนินการดังนี้

2.1 กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้นำภายในหมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่า ผู้นำที่มีตำแหน่งเป็นทางการ ได้แก่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาหมลพิษรวมทั้งทำหน้าที่แจกจ่ายงาน หรือมอบหมายงานให้กับ

ผู้นำที่มีตำแหน่งรองลงมา ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะมีบทบาทในการจัดการประชุมชี้แจงข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมาให้กับกรรมการหมู่บ้านและผู้นำที่ไม่เป็นทางการทราบ เพื่อร่วมกันวางแผนในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านทราบ โดยผู้ใหญ่บ้านอาจใช้วิธีเรียกประชุม หรือการเดินทางไปพบปะกับชาวบ้านโดยตรง ในส่วนของผู้นำที่มีตำแหน่งเป็นทางการได้แก่ ทีมวิทยากรกระบวนการ มีบทบาทหน้าที่ในการพบปะกับชาวบ้านเป็นการส่วนตัวโดยจะใช้เวลาในช่วง 17.00-19.00 น. ในการเดินทางไปพบปะกับชาวบ้านเพื่อชี้แจงข้อมูลข่าวสารให้ชาวบ้านทราบ

2.2 การเข้าถึงประชาชนเพื่อชักชวนให้เข้ามามีส่วนร่วมนั้น จากการศึกษาพบว่าอาศัยการประชุมพบปะกับประชาชนส่วนใหญ่ หรืออาศัยการพบปะเป็นรายบุคคลมีลักษณะเป็นการสื่อสารโดยตรง และแทบมิได้อาศัยสื่ออื่นใดเลย

2.3 วิธีการชักชวน คือ ผู้นำต้องชักชวนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วม โดยการชี้ให้เห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากกิจกรรมการแก้ปัญหาเพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจได้ว่าจะเกิดประโยชน์ขึ้นจริง รวมทั้งต้องชี้แจงให้ประชาชนทราบว่าต้องเสียทรัพยากรส่วนตัวไปจำนวนหนึ่งก่อนที่จะได้รับผลประโยชน์กลับมา จึงทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกรในหมู่บ้านสบสาหนองฟาน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกร

จากการศึกษาสามารถสรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมลพิษจากฟาร์มสุกรได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกร

ขั้นตอนแรก คือ การวางแผนร่วมกันระหว่างผู้นำภายในหมู่บ้านกับเจ้าของกิจการในระยะแรกการวางแผนการแก้ปัญหายังเกิดเพียงกลุ่มของผู้นำภายในชุมชน และเจ้าของกิจการฟาร์มสุกรก่อน เมื่อได้ข้อตกลงว่าจะใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการใช้นโยบายชีวิตภาพโดยที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลและเกษตรตำบลรับผิดชอบในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อขอการสนับสนุนความช่วยเหลือในการติดตั้งระบบบำบัดแบบชีวภาพ

ขั้นตอนที่สอง คือ การวางแผนร่วมกันระหว่างกรรมการหมู่บ้าน ทีมวิทยากรกระบวนการ และเจ้าของกิจการฟาร์มสุกรเพื่อถ่ายทอดข้อมูลให้ประชาชนทราบ เจ้าของกิจการได้นำวิธีการแก้ปัญหาโดยระบบชีวภาพไปถ่ายทอดให้กับกรรมการหมู่บ้านสบสาหนองฟานทราบ และได้วางแผน

ร่วมกันในการถ่ายทอดข้อมูลให้ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนทราบว่า จะใช้การแก้ปัญหาหมลพิษจากฟาร์มสุกร โดยระบบชีวภาพ และวางแผนว่าจะมีการแจกจ่ายก๊าซชีวภาพให้กับประชาชนในหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่สาม คือ การวางแผนร่วมกันของประชาชน กรรมการหมู่บ้าน และเจ้าของกิจการฟาร์มสุกร หลังจากวางแผนว่าจะมีการแจกจ่ายก๊าซชีวภาพให้กับชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ กรรมการหมู่บ้านก็เริ่มทำการชักชวนชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมประชุม โดยการเดินทางไปพบปะกับชาวบ้าน และให้ชาวบ้านบอกต่อ ๆ กันไป

ขั้นตอนที่สี่ คือ การวางแผนร่วมกันของชาวบ้านสภาหนองพานเพื่อขยายกิจกรรมการแก้ปัญหาไปยังครอบครัวที่อยู่ไกลออกไปจากฟาร์มสุกร ซึ่งการวางแผนก็ทำร่วมกันกับชาวบ้านโดยมีปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้นำในการประชุมวางแผน และที่ประชุมมีความเห็นว่าควรขยายกิจกรรมการแก้ปัญหาออกไปอีกให้ครอบคลุมพื้นที่ของหมู่บ้านสภาหนองพานทุกครัวเรือน

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการมลพิษจากฟาร์มสุกร

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมของประชาชนบ้านสภาหนองพานในการแก้ปัญหาหมลพิษจากฟาร์มสุกร ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมโดยการ สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการติดตั้งท่อก๊าซชีวภาพเข้าไปยังหมู่บ้านครอบครัวละ 400 บาท การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมโดยการสนับสนุนอุปกรณ์ เพื่อใช้ในการติดตั้งท่อก๊าซเข้าไปยังภายในหมู่บ้าน การติดตั้งทั้งหมดสำเร็จได้เนื่องมาจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนแรงงานของประชาชนการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมโดยการเข้าร่วมการบริหาร ซึ่งประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีการจัดการประชุมเพื่อชี้แจงสภาพปัญหาของการดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหา รวมทั้งร่วมกันชี้แจงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในระหว่างการค้าเนินการติดตั้งท่อก๊าซชีวภาพเข้าหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมโดยการประสานงานความร่วมมือ โดยประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการแก้ปัญหาจะมีส่วนร่วมในการประสานความร่วมมือของชาวบ้านด้วยกันเอง โดยการชักชวนเพื่อนบ้านที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการแก้ปัญหาหมลพิษจากฟาร์มสุกรให้เข้ามามีส่วนร่วมกันแก้ปัญหาหมลพิษที่เกิดขึ้น

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการมลพิษจากฟาร์มสุกร

ในการรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการแก้ปัญหาหมลพิษจากฟาร์มสุกร โดยผลประโยชน์ที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์โดยผลประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับ ประกอบด้วย การรับผลประโยชน์ด้านวัตถุ คือ ได้รับก๊าซชีวภาพสำหรับใช้ในกิจกรรมของครัวเรือน ซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการซื้อก๊าซบรรจุถังเพื่อใช้ในการหุงต้มค่าใช้จ่ายในการซื้อก๊าซลดลงประมาณ 100- 150

บาทต่อเดือน ประโยชน์อีกประการหนึ่ง คือ ปุ๋ยหมักจากมูลสุกร ที่เกิดจากระบบบำบัดแบบชีวภาพ สามารถนำไปใช้เป็นปุ๋ยในการปลูกพืชซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในหมู่บ้านสบสาหนองพาน ผลประโยชน์ด้านสังคมที่ประชาชนบ้านสบสาหนองพานได้รับคือการที่ประชาชนมีจิตสำนึกในการรับประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งได้รับการยกย่องให้เป็นพื้นที่ศึกษาดูงานจากหมู่บ้านอื่น สถาบันศึกษาต่าง ๆ ในด้านการแก้ปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกร และการสร้างความมั่นคงทางด้านพลังงานให้กับชุมชนของตนเอง รวมทั้งการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วย การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ด้านจิตใจ นอกจากผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ และผลประโยชน์ทางด้านสังคมแล้วประชาชนในหมู่บ้านสบสาหนองพานยังมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ทางด้านจิตใจโดยทำให้ความคิดทางด้าน การแก้ปัญหาทางด้านมลพิษมีการเปลี่ยนแปลงไป สามารถนำความคิดริเริ่มที่ได้มาจากกิจกรรมการแก้ปัญหา มาปรับเปลี่ยนความคิดจากเดิมที่เคยคิดว่าปัญหาด้านมลพิษจากฟาร์มสุกรต้องเป็นเรื่องของผู้ประกอบการและองค์การบริหารส่วนตำบลเท่านั้นที่สามารถแก้ปัญหาได้ ก็เปลี่ยนมาคิดว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องของตนเองต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการมลพิษจากฟาร์มสุกร

การประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกรในหมู่บ้านสบสาหนองพาน คือ ในส่วนที่หนึ่ง มีการประเมินผลโดยการรายงานในระหว่างการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษ โดยการรายงานที่ประชาชนในหมู่บ้านสบสาหนองพานที่เข้าร่วมในกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทราบถึงความก้าวหน้าว่าปัจจุบันได้เดินท่อก๊าซชีวภาพ ได้ครอบคลุมพื้นที่เท่าใดแล้ว รวมทั้งประชาชนที่เข้าร่วมประชุมก็จะชี้แจงให้ที่ประชุมได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการเพื่อหาทางออกร่วมกัน การประเมินผลหลังจากดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาเสร็จสิ้นแล้ว ในส่วนที่สองคือ การประเมินผลหลังจากดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาแล้ว โดยที่การประเมินผลครั้งนี้เพื่อรายงานถึงทรัพยากรที่ใช้ไปทั้งหมดว่ามีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการติดตั้งท่อก๊าซชีวภาพทั้งสิ้นเท่าไร และมีเงินเหลืออีกเท่าไรเพื่อให้ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีเข้าใจตรงกัน ในส่วนของประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมก็จะมีการติดตามประเมินผลอยู่ตลอดเวลาอยู่แล้ว โดยการสังเกตปริมาณก๊าซที่เกิดขึ้น และเผื่อระวังไม่ให้ท่อก๊าซเกิดการชำรุดหรือถ้าเกิดการชำรุดก็จะชี้แจงให้คณะกรรมการหมู่บ้านทราบเพื่อดำเนินการปรับปรุงแก้ไข

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกรแก้ปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกร

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกร ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านความไม่ซับซ้อนทางเทคโนโลยี ทำให้ประชาชนสามารถเข้าใจได้โดยง่าย ชาวบ้านสามารถดูแลและควบคุมการทำงานได้ด้วยตนเอง รวมทั้งเทคโนโลยีที่ใช้ในกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกรบางส่วนเกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านเองทำให้ชาวบ้านมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม
2. ปัจจัยด้านผลประโยชน์ตอบแทน ประกอบด้วย ผลประโยชน์ตอบแทนทางด้านวัตถุ คือ ก๊าซชีวภาพจากฟาร์มสุกร และผลประโยชน์ตอบแทนทางด้านสังคม คือ การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าของกิจการฟาร์มสุกร กับประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง
3. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ คือ ทำให้ประชาชนมีค่าใช้จ่ายสำหรับค่าเชื้อเพลิงสำหรับประกอบอาหารลดลงประมาณ 100-150 บาทต่อเดือน ผลประโยชน์ที่จะได้รับสามารถบรรเทาสภาวะปัญหาทางเศรษฐกิจภายในครอบครัวได้พอสมควร ปัจจัยทางด้านสังคม หมู่บ้านสหสาหนองพานได้อยู่ร่วมกันตั้งแต่อดีต ฐานะความเป็นอยู่ไม่แตกต่างกัน การตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มไม่มีรั้วกันระหว่างกัน จึงทำให้คนในหมู่บ้านมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงมีอิทธิพลสูงต่อการตัดสินใจหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
4. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ที่มีผลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วย ปัจจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวผู้นำภายในหมู่บ้าน ผู้นำต้องเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับชาวบ้านต้องมีความรับผิดชอบ เข้าใจระบอบประชาธิปไตย ทำตัวให้เป็นกลาง มีความซื่อสัตย์สุจริต พุดจริงทำจริง เสียสละ และที่สำคัญที่สุด คือ ต้องทำตัวเองให้เป็นตัวอย่างและต้องปฏิบัติตนให้เป็นที่เคารพนับถือยกย่องของชาวบ้าน ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชน ชาวบ้านในสหสาหนองพานมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือญาติ ซึ่งทำให้เกิดช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน และกันเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นภายในหมู่บ้านการแก้ปัญหาก็จะทำโดยหาทางออกรวมกันอย่างเอื้ออาทร

อภิปรายผลการศึกษา

การค้นคว้าแบบอิสระครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมลพิษจากฟาร์มสุกรในชุมชน จึงได้ทราบข้อเท็จจริงว่า การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมลพิษจากฟาร์มสุกรเกิดจากสองส่วนใหญ่ ๆ คือ การส่งเสริมจากผู้นำภายในชุมชน และจากบุคลากรจากภายนอกชุมชนโดยที่ทั้งผู้นำภายในชุมชนและบุคลากรจากภายนอกชุมชนได้ประสานงานกันในการให้ความรู้กับชาวบ้านในวิธีการแก้ปัญหา และประโยชน์ที่จะได้รับจากการแก้ปัญหา เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความรู้ ความสนใจ และตระหนักถึงปัญหาด้านมลพิษจากฟาร์มสุกรรวมทั้งเป็นการพัฒนาให้ชาวบ้านสามารถวิเคราะห์ปัญหาด้านมลพิษด้วยตัวเอง โดยมีผู้นำภายในชุมชนและบุคลากรจากภายนอกชุมชนทำหน้าที่ในการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความคิด สามารถเข้าใจถึงสภาพปัญหา รวมทั้งแนวทางแก้ไข จึงส่งผลให้ชาวบ้านอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาจากฟาร์มสุกร ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ อคิน รพีพัฒน์ (2531) ที่กล่าวว่า การที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในสภาพของปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข รวมทั้งสิ่งที่จะได้รับจากการดำเนินกิจกรรม ซึ่งจะนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนด้วยความเต็มใจและสมัครใจ ทำให้กิจกรรมการแก้ปัญหาต่าง ๆ สามารถดำเนินได้อย่างยั่งยืนในชุมชน และเป็นแนวคิดเดียวกันกับความเห็นของ ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์ (2536) ที่กล่าวว่า นอกจากจะทำให้ประชาชนสามารถวิเคราะห์ชุมชนได้แล้วจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมโดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องการวางแผน และการดำเนินกิจกรรม พร้อมทั้งร่วมเสนอแนะและแสวงหาแหล่งทรัพยากร หรือการสนับสนุนให้ประชาชนเห็นความสำคัญของกิจกรรมการแก้ปัญหา โดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะอยู่ในฐานะเป็นผู้ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น จะต้องคอยให้คำแนะนำ สนับสนุนด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง แลกเปลี่ยนความรู้ร่วมเสวนากับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความตระหนัก ทำให้สนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการแก้ปัญหา รวมทั้งสอดคล้องกับ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2526) ที่กล่าวว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนา หรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น ข้อมูล ข่าวสารรวม ทั้งเทคโนโลยี เป็นต้น และพบว่าโดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผน การดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหา การร่วมรับผลประโยชน์ และการประเมินผล

นอกจากกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกรร่วมกันแล้ว เงื่อนไขเรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่มีส่วนที่ส่งเสริมการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเช่นกัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วย 1) ปัจจัยทางด้านความไม่ซับซ้อนทางเทคโนโลยี รวมทั้งเทคโนโลยีที่ใช้ในกิจกรรมการแก้ปัญหาเกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านเอง 2) ปัจจัยด้านผลประโยชน์ตอบแทน ประกอบด้วย ผลประโยชน์ตอบแทนทางด้านวัตถุ และด้านสังคม 3) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ 4) ปัจจัยทางด้านสังคม 5) ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ได้แก่ พฤติกรรมของตัวผู้นำภายในหมู่บ้าน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนซึ่งมีความสอดคล้องกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ได้จากการศึกษาของ พัทยา สายหู (2529) ปรัชญา เวสารัชช์ (2527) และงานวิจัยของ ประเมศวร์ สุขมาก (2529) นั่นคือ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาในชุมชน ได้แก่ ปัจจัยด้านความสลับซับซ้อน และความยากง่ายในการปฏิบัติกิจกรรม ปัจจัยด้านความสอดคล้องของโครงการกับปัญหาและวิถีชีวิต ปัจจัยด้านผลประโยชน์ตอบแทนที่ส่งผลโดยตรงต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชน ความถี่ในการพบปะประชาชนของผู้นำ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านสังคม ประชาชนมีความสนิทสนมในกลุ่ม รวมทั้งการเชื่อมโยงในระดับเครือข่ายในชุมชนจะส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมาก และปัจจัยทางด้านผู้นำ คือ ลักษณะของผู้นำต้อง เสียสละ จริงใจ และอดทน เป็นผู้กระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

นอกจากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยยังพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านสบสาหนองพาน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกร 4 ขั้นตอนประกอบด้วย

1. การวางแผนในการดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหามลพิษ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมลพิษจากฟาร์มสุกรที่ได้ทำการศึกษามีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Cohen and Uphoff (1980) ที่กล่าวว่า ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกำหนด แนวทางการแก้ปัญหา และความต้องการด้วยตนเอง โดยเฉพาะในขั้นตอนของการวางแผนการแก้ปัญหา และได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ 1)การมีส่วนร่วมการวางแผนในการดำเนินการ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัตถุ ด้านสังคม 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และผลการศึกษาดังกล่าวยังเป็นไปในแนวทางเดียวกับ สานิตย์ บุญชู (2527) ที่ได้เสนอรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาจัดลำดับความสำคัญ วางแผนกำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องสามารถรับผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมทั้งด้านวัตถุและจิตใจ และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลกิจกรรม

จากการศึกษาข้อมูลในหมู่บ้านสบสาหนองฟาน ทำให้ได้ข้อคิดว่าชุมชนชนบทมีลักษณะเฉพาะตัวสูงมาก ดังนั้นกิจกรรมการแก้ปัญหา และโครงการต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่หนึ่ง อาจไม่ประสบความสำเร็จในพื้นที่หนึ่งได้ การกำหนดเป้าหมายหรือวิธีการแก้ปัญหาจากบุคคล หรือองค์กรภายนอกชุมชนจึงมีโอกาที่จะไม่ถูกต้องและไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชนชนบททั้งหมด เพราะปัญหาโครงสร้างทางสังคมโดยเฉพาะวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนจะเป็นตัวกำหนดว่าควรมีวิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างไร จึงจะส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในเรื่อง การจัดการปัญหาหมอลพิษจากฟาร์มสุกรโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่หมู่บ้านสบสาหนองฟาน ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาหมอลพิษจากฟาร์มสุกรบางประการที่ควรได้รับความสนใจให้มีความสำคัญ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่อาจเป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหายวี้ดังนี้ คือ

1. การดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาด้านมลพิษในชุมชนนั้นจำเป็นต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษในระยะยาว การที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหานั้นต้องให้ประชาชนเห็นว่ากิจกรรมการแก้ปัญหานั้นเป็นของประชาชนเองที่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

มลพิษโดยให้ประชาชน กำหนดแนวทางที่จะดำเนินการแก้ปัญหาเอง โดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงให้คำแนะนำ และสนับสนุนด้านต่าง ๆ เท่านั้น การดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาในขั้นตอนต่าง ๆ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่วางแผน การลงมือปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล เพื่อที่จะให้ชาวบ้านได้รู้ว่ากิจกรรมที่เข้าดำเนินการอยู่ได้ส่งผลต่อตัวชาวบ้านเอง และชุมชนซึ่งจะทำให้ชาวบ้านมีการเข้าใจกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษในชุมชนมากขึ้น และส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในแก้ปัญหาในระยะยาวต่อไป

2. การที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษนั้น กิจกรรมการแก้ปัญหาต้องตอบสนองความต้องการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และสภาพปัญหาของชุมชน โดยกระบวนการดำเนินกิจกรรมนั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่ประชาชนในชุมชนปฏิบัติได้ง่ายไม่มีความสลับซับซ้อนในทางปฏิบัติ ประชาชนสามารถใช้ภูมิปัญญาของตนเองในการดำเนินกิจกรรม และแนวทางการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหาก็ต้องมีความยืดหยุ่น สามารถปรับวิธีการดำเนินกิจกรรมได้ง่าย และเหมาะสมกับวิถีชีวิตในชุมชน และหากมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการแก้ปัญหาด้านมลพิษในชุมชนก็ควรเป็นเทคโนโลยีที่ง่ายต่อการเข้าใจ และง่ายต่อการปฏิบัติด้วย

3. องค์กรของรัฐบาลควรจะให้การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามลพิษในพื้นที่ของตนเองมากขึ้น แม้รัฐบาลจะให้ความสนใจในการแก้ปัญหาด้านมลพิษอยู่แล้ว แต่ก็ยังเป็นการแก้ปัญหาที่เน้นการแก้ปัญหาค้นหาในด้านการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงเท่านั้น ในการแก้ปัญหามลพิษ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องมีการลงทุนสูง และในบางครั้งก็ไม่สอดคล้องกับปัญหาของแต่ละท้องถิ่นรวมทั้งประชาชนในพื้นที่ขาดความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยีที่ใช้ในการแก้ปัญหามลพิษ ทำให้การแก้ปัญหามลพิษไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฉะนั้นการแก้ปัญหามลพิษในชุมชนจึงไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่จะสามารถเข้าไปแก้ปัญหามลพิษในชุมชนได้ทั้งหมด แต่องค์กรภายนอกควรให้เพียงการส่งเสริมสนับสนุนอำนวยความสะดวกในการเชื่อมองค์ความรู้ใหม่กับองค์ความรู้ในท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการแก้ปัญหามลพิษของชุมชน โดยให้ชาวบ้านเป็นผู้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามลพิษทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหามลพิษตั้งแต่ริเริ่มกิจกรรม การวางแผน และดำเนินกิจกรรม ตลอดจนรับผลประโยชน์และการประเมินผลกิจกรรม เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย

1. ควรจะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษที่เกิดจากด้านอื่น ๆ เช่น กิจกรรมการแก้ปัญหาขยะในชุมชน เพื่อที่จะได้ทราบถึงกระบวนการในการดำเนินการเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ยังจะได้ทราบถึงบทบาทของกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษที่ได้ส่งผลต่อการพัฒนาการแก้ปัญหามลพิษในชุมชนว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไรบ้าง รวมทั้งเพื่อที่จะได้นำเอารูปแบบที่ได้จากการศึกษาไปดำเนินการแก้ปัญหามลพิษในชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทของชุมชนที่คล้ายคลึงกันต่อไป

2. ควรศึกษาถึงการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ว่าได้มีการส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการจัดการมลพิษของประชาชนอย่างไรบ้าง โดยการศึกษาเปรียบเทียบถึงการดำเนินงานระหว่างก่อนและหลังการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหามลพิษในชุมชนว่าพฤติกรรมด้านการจัดการมลพิษมีความแตกต่างกันหรือไม่เพียงใด ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงวิธีการดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหามลพิษให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากยิ่งขึ้น